

Referencer

- Brown, Penelope & Levinson, Stephen C. 1987: *Politeness. Some universals in language use*. Cambridge University Press. Første gang optrykt i Goody 1978.
- Camaioni, Lucia 1979: Child-Adult and Child-Child Conversations: An Interactional Approach. in: Ochs & Schieffelin 1979.
- Edmondson, Willis 1981: *Spoken discourse. A model for analysis*. Longman, London & New York.
- Ervin-Tripp, Susan 1979: Children's Verbal Turn-taking. in: Ochs & Schieffelin 1979.
- Ervin-Tripp, Susan, Guo, Jiansheng & Lampert, Martin 1990: Politeness and Persuasion in Children's Control Acts. in: *Journal of Pragmatics 14*, North-Holland, Amsterdam.
- Goffman, Erving 1955: On Face-Work. An Analysis of Ritual Elements in Social Interaction. in: J. Laver (red.): *Communication in Face to Face Interaction*, Penguin 1972.
- 1971: *Relations in Public. Microstudies of the Public Order*. Basic Books, Inc. Publishers, New York.
- Goody, Esther N. (ed.) 1978: *Questions and Politeness. Strategies in Social Interaction*. Cambridge Papers in Social Anthropology 8, Cambridge University Press.
- Labov, William 1966: *The Social Stratification of English in New York City*. Urban Language Series, Center for Applied Linguistics, Washington.
- Ochs, Elinor & Schieffelin, Bambi B. 1979: *Developmental Pragmatics*. Academic Press, New York.
- Snow, Catherine E., Perlmann, Rivka Y., Gleason, Jean B. & Hooshyar, Nahid 1990: Developmental Perspective on Politeness: Sources of Children's Knowledge. in: *Journal of Pragmatics 14*, North-Holland Amsterdam.
- Thomas, Jenny 1983: Cross-Cultural Pragmatic Failure. in: *Applied linguistics vol. 4 no. 2*. Oxford University Press.

Mette Kunø og Erik Vive Larsen (udg.):
4. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog,
Århus 1993

OM SÆTNINGSLÆNGDE HOS HENRIK PONTOPPIDAN (1857-1943)

En miniundersøgelse

Af K. Ringgaard (Aarhus Universitet)

Enhver, der har beskæftiget sig med litteraturhistorie eller sproghistorie, ved, at det er muligt at placere en given tekst i tid med ret stor nøjagtighed - sidste halvdel af 1600-tallet, første halvdel af 1800-tallet osv. I mange tilfælde kan man gøre det endnu præcisere, inden for et tidsrum på 25 år.

Det sker ud fra en flæthed af kriterier, som f.eks. ordforråd, foretrukne stilfigurer, ortografi, interpunktion, morfologi, syntaks. - En underafdeling af syntaksen er sætningslængden, forstået som antallet af ord mellem to punktummer. Her har tællekyndige forskere vist, hvad vi nok anede, at svenske sætninger gennemsnitlig er længere end danske, og at tyskerne skriver endnu længere sætninger. Samme forskere har vist, hvad vi også nok anede, at i forrige århundrede var relationerne mellem sprogene godt nok de samme, men i alle tre lande var gennemsnitslængden af sætningerne betydeligt større. Der har altså i dette århundrede været en udbredt tendens til at skrive kortere sætninger, vel nok først og fremmest i avissproget, men også hos "rigtige" forfattere. Især for avisernes vedkommende kan årsagen være påvirkning fra talesproget, fremtvunget af ønsket om at nå stadig større læserkredse.

Et spørgsmål, der er blevet rejst i denne forbindelse, er, hvordan forholder det sig med det enkelte individ? Bliver den enkelte forfatter ved med at skrive, som han vænnede sig til det i sin ungdom, eller følger han, mer eller mindre ubevidst, med i tidens tendens? Så vidt jeg ved, er spørgsmålet ikke blevet besvaret, og det er da heller ikke let at besvare det. De fleste forfattere er jo kun produktive over et relativt kort åremål. Deres sprog er på samme tid individuelt og tidens sprog, og mange af dem er endda ligefrem med til at forme tidens sprog. Sære undtagelser findes jo også. Blicher beskyldes for at være gammeldags, skrive 1700-tallets sprog, fordi han boede uden for København. Kierkegaards sprog er så særpræget, så ingen har fulgt ham.

Men enkelte langlivede "normale" forfattere findes dog.

Den undersøgelse, jeg har foretaget, er manuel, altså ret primitiv og langt fra dybtgående nok. Den skal altså snarest ses som en opfordring til andre om at tage problemet op og samtidig undersøge andre sider af sprogudviklingen.

I en bog, udgivet af Dansklærerforeningen ved Jørgen Holmgaard, Gyldendal 1977, betitlet "Henrik Pontoppidan: Forfatterskabets baggrund og udvikling belyst gennem 9 fortællinger" fandt jeg to korte noveller af omtrentlig samme længde, henholdsvis 6½ og 8½ side i udgaven. Den ene er "Naadsensbrød", trykt 1885, og den anden "Rejsen gennem Livet", trykt 1928. Der er altså 43 år mellem de to noveller.

I "Naadsensbrød", 1885, er der 74 sætninger, regnet fra punktum til punktum. Disse 74 sætninger indeholder til sammen 1962 ord. Dette giver et gennemsnit på 25,5 ord pr. sætning.

I "Rejsen gennem Livet", 1928, er der 133 sætninger med i alt 2688 ord, gennemsnit 20 ord pr. sætning.

Pontoppidan har med andre ord forkortet sine sætninger med ca. 25%.

På ordplanet bemærker man, at Pontoppidan i 1885 havde en svaghed for lange sammensætninger, ofte med bindestreg: Sogne-Fattiggaarde, Ting- og Arresthus, jærnbespigrede, Perpendikelvandring, Barmhjertighedsasyle, Røe- og Kartoffelmarkerne. I 1928 er i stedet tilkommet større brug af småord.

Helt har Pontoppidan dog ikke aflagt gamle vaner. Han kan stadig bruge semikolon som skikken var i forrige århundrede. Ind imellem er der også enkelte lange sætninger. Den længste er på 54 ord (i 1885 er den længste på 77). Hyppigere er dog de meget korte sætninger på 10 ord og derunder. De var sjældne i 1885.

Sproget i "Naadsensbrød" er typisk for den unge Pontoppidan. Om sproget i "Rejsen gennem Livet" også er typisk for den ældre Pontoppidan, tør jeg ikke sige med sikkerhed.

Denne lille undersøgelse kan altså tydes derhen, at forfattere ikke er upåvirkede af ændringer i sprogbrugen under deres levetid.

Det kan i øvrigt ikke overraske.

Mette Kunø og Erik Vive Larsen (udg.):
4. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog,
Århus 1993

DER-KONSTRUKTIONER I MODERNE DANSK TALESPROG

Af Jann Scheuer (Den Danske Ordbog)

Hvilken effekt har studier af genuint sprog på indholdet og arten af vores grammatiske teorier? Det spørgsmål kan resultater fra Prosodiprojektet ikke ligefrem besvare - men heller ikke ligefrem kun belyse.

Prosodiprojektet blev finansieret af Statens Humanistiske Forskningsråd; det blev afviklet på Københavns Universitet i perioden 1989-92, og jeg var ansat på projektet i den periode. Formålet med projektet var at gøre forstudier til en beskrivelse af prosodien i genuint dansk talesprog, og dets datamateriale var sociolingvistiske interview som stammede fra perioden 1986-88 (jf. Gregersen og Pedersen 1991, Scheuer under udgivelse). Derfor artiklens titel: 'Der-konstruktioner i moderne dansk talesprog'. Artiklens indhold er på én måde mere specifikt end titlen antyder, for jeg vil ikke skrive om alle *der*-konstruktionernes grammatiske facetter, men om hvordan man kan opstille regler for og beskrive trykket på verber i *der*-konstruktioner. En del-konklusion, som jeg vil afsløre med det samme, er at diskurspragmatikken må tages i brug hvis en helt præcis beskrivelse af verbers tryk skal opnås, ikke mindst når det er genuint talesprog der studeres. Og Prosodiprojektets datamateriale var netop genuint talesprog.

1 Regler for verbalfrasers syntaks og semantik og verbers tryk

Regler for verbers tryk kan naturligvis formuleres mere eller mindre klart, og der er i den danske lingvistik en behagelig tradition for gode, korte og klare regler. Jeg vil tage udgangspunkt i en sådan kort og klar regel som de fleste grammatikere kan blive enige om.

En kort regel er at en verbalfrase realiseres med enhedstryk - dvs. at verbet er uden tryk og nominalfrasen med tryk¹⁾ - hvis nominalfrasen er ubestemt og

¹⁾ Jeg skelner i artiklen kun mellem to grader af tryk: et ord kan ganske simpelt være med eller uden trykmæssig prominens, med eller uden tryk. Trykaflytningens formål har så at sige været at registrere rytmen i en ytring, og ikke at registrere styrken af de enkelte taktslag (jf. Scheuer under udgivelse). Ord med og uden